

pocs, no tots clars i només n'hi ha un altre en un mot d'origen àrab (el rar cat. antic *recenes* 'ostatges', mot potser no genuí). I sobretot amb això no explicàvem la -v- de *sarvatxo*, que ja llavors declarava problema obscur. Car l'explicació per encruentament amb un mot *hirbà* 'camaledó', que ja llavors donava amb desconfiança, com a arbitrària en romànic i cercada ad hoc, ha resultat recusable, encara per altres raons.¹⁸

Tan probable com que *faratxo* vingui de *hardún* ho és que en surti l'altre mot hispànic que ja li va assignar Schuchardt: el port. *sardão* (pl. *sardões*) 'llangardaix verd' i el seu derivat *sardonisca* 'sargantana'; als quals hem d'afegir un «*sardón* lagarto arnal», propi del gallec de Tui segons Sarmiento (*Cat. V. Gall.*, 208r, i p. 227):¹⁹ aquests coincideixen tant amb l'à-rab *hardún* per la terminació, que no podem dubtar de l'etimologia, però la s-: ¿seria un altre producte de la contaminació del mot grec? No ho neguem ni assegurem. Perquè aquí podria tractar-se d'una contaminació diferent, que vingui d'un mot pròpiament romànic. Schuchardt pensa en la salamandra; però ens hi acostem més en l'aspecte semàntic atribuïnt-ho al nom de la sargantana, o sigui un de la família del cast. *SABANDIJA* (*DCEC/DECH*), port. *sevandilha*, basc *segundilea* (i variants), cat. *sargantana*.²⁵

Despatxem en un mot, com a impossible fonèticament i semàntica, l'etimologia àr. *firdih* 'escorpi', admesa pel *DAcEsp.* (mot, de més a més, estrany a tots els dicc. no sols de l'àrab magrebí i hispànic sinó també dels altres, Belot, Penrice, Corriente etc. i només recollit per una font tan sospitosa com Kazimirski).

DERIV.: *Llangardaixet*. *Llangardaixina* 'sargantana' (Conca de Tremp). Al qual respon arag. *engardajina* (Peralta); *desllangardaixina*, en una zona d'una dotzena de localitats val. encloses dins el cercle Alcoi-Famorca - Gata - Aigües - Alacant - Elx - Crevillent - Pinós-Monòver-Salinas, i diverses localitats del Baix Aragó (*AORBB* I, 34; *ALCat.*, s. v.).

Engarllandar-se 'enfil·lar-se cap amunt' cerd. i emp. (*AlcM*), metàtesi de **enllangardar-se* (potser ajudada per influència de *engarllandar-se* de *GARLANDA*), amb *əng* > *ing*: derivat arcaic del primitiu *langart* *LACARTUS* (abans d'afegir-se-li la terminació imitada de *sarvatxo* i abans de palatalitzar-se les L- inicials, cf. *esllangardir-se* 'serpentejar'; Vogel, «sich schlängeln»); un *esllangardaixar*, només recollit per mals diccionaris, en deu ser un malentès. *Llangardixa* 'sargantana' a Guàrdia de Tremp (on tampoc hi ha -aix). De l'ètimon de *faratxo*, abans d'adaptar-se aquest a la terminació de *sarvatxo*, ve el nom *faraditxa* amb què es designa la sargantana en alguns pobles del Priorat: al Lloar, i *esfaraditxa* al Molar; on, igual que al *llangardixa* ja citat, tenim el sufix romànic diminutiu -CIA (Meyer-Lübke, *Gramm. Rom. Spr.* II, § 416): altrament hi ha sufix -ixa en el cast.-port. *lagartixa*, terminació d'origen no gens clar, per al qual veg. *DCEC/DECH* (III, 557a, 33-49).

De *faratxo* deriva *faradaxina* que llegim en les *Receptes* val. de Micer Joan: «Recepta per a mal de ulls: --- creure candí, pes de un dr.; item *faradaxina*, pes

de hun dr.; item tres clavels de girofre» (*BABL* VII, 409); i *faradachina* id. va existir també en aragonès, on figura dos cops en un inv. de 1374 (*BRAE* II, 342). *Fardatxat* 'clapejat com un llangardaix' a Sanet (prop de Dénia, *AlcM*).

El Sarvatxet, NL, trajecte de muntanya damunt d'A-gres, on els informants em deien que sempre s'hi troben llangardaixos (1963): versemblant que vagi ser batejat com **SAVRACĒTU*, col·lectiu de *σαυράχι*, cap als Ss. VII-VIII, benvingut testimoni indirecte de la gran antiguitat d'aquest nom del rèptil pels vessants de Mariola.

¹ Com de costum en aquesta obra, *llagardaix* (*lleg*) hi deu figurar a títol de forma gironina; i la primera, o les dues primeres, valencianes. Consta, pel Lacav., que c. 1695 estava molt estès el sentiment que *llangardaix* era alteració vulgar i incorrecta de *llagardaix*, car a la fe d'errades encomana canviar *llangardaix* en *llagardaix* en la remissió que fa, en el seu dicc., de *llagart* a *llangardaix*; i, en el cos de l'obra, havia encapçalat l'article com «*llagardaix*, llagart o *llengardaix*». Aquesta grafia ens fa sospitar que la *n'* no era més que un afegit d'etim. pop., per influència de *lleng(u)a*. Quan jo era petit, les criatures més grans que ens ensenyaven a tirar un mocador al llangardaix, perquè s'hi arrapés amb les dents, contaven que, estirant-l'hi bruscament, li podien arrencar les dents «i agafar-lo sense perill»: és possible que en aquesta creença folklòrica fes també un paper la *llengua* del petit rèptil.—² Aquesta crec que és la forma vigatana, i dubto molt que es fundi en ús popular d'allà una forma *llagart* que hom atribuï a Vic, amb ocasió de l'ús que en féu una vegada Guimerà, en angúnies versificaires; *llagardo*, que *AlcM* atribueix al B. Llobr., deu ser cosa de murcians bilingües de La Torrassa.—³ És també la que jo he sentit en una zona considerable de les Garrigues i entre Ebre i Baix Segre: a Ascó, Poble de Cérvoles; i, alterada per metàtesi més forta, *lar-dan-gáix* a Bovera, Almatret, Maials, Granadella, Torrebesses, Seròs i Sarroca; el cat. comú *lan-gardáix* des d'allí ja cap al Nord: a Bellmunt, Margalef, Ull-demolins, Granyena, Soleràs, Torms, Poble de Granadella, Juncosa, Castellans i Borges Blanques. D'allí deu pujar cap als Pirineus, on és també la forma de Ferrera i Vall Ferrera (1932-36).—⁴ «Dins d'aquei bassí, on l'aiga ressaltava, salten galapats i *lluerts*», Saisset (*Perpiny.*, 18). És el malnom ètnic de la gent de Castellnou, perquè n'hi ha tants a les muntanyes dels Aspres (1960). Fins al N. del Conflent, a Orbanyà i a l'alt Ripollès (Pardines, 1935); d'allà segueix per l'alt Segre (Arcavell, 1976; Paròquia d'Hortó, 1957), i fins a les altes valls pallareses: V. Ferrera, Cardós (1932-34) i Àneu (Pol, 21), però ja no a Ferrera; des del CpTarr. arriba a Porrera, on hi ha el *Toll del Lluert* en el riu Cortiella, 1936. DERIV.: *Animal lluerter* 'poruc, esveradís': perquè se sobten en veure'n un (Montanyà, *Topogr. de Ponts*, p. 212): «Partim sus d'una jardinièra / tots vuit, malament trontollats: / amb una